

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

„Tautą paprastai vienija bendras tikslas, o šiandieninė Lietuva jo tiesiog neturi“, - paklaustas apie lietuvių dvasinę būklę sako VU profesorius, psichologijos mokslų daktaras, Egzistencinės psichologijos instituto vadovas Rimantas KOČIŪNAS. Pasak jo, žmonės iš mūsų šalies emigruoti gena nuoskaudos dėl neteisybės bei sveiku protu paaiškinamos tvarkos ilgesys.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Akivaizdu, žmogus šiame gyvenime stengiasi tapti laimingas - kiek įmanoma labiau savąją būtiną įprasminti. Žinoma, vertybes, dominančius kontekstus, idėjas ir tikslus kiekvienas renkasi pats, tačiau valstybė arba sukuria palankias sąlygas žmogui tos laimės siekti, arba ne. Rūpestis, idant valstybėje gyvenantys žmonės jaustųsi laimingi, nebuvo svetimas tiek senovės Graikijos filosofams, tiek ir nepriklausomą Lietuvos valstybę atkūrusiam Jonui Basanavičiui. Kaip jums atrodo, ar nūdienos Lietuvos valstybės vadovams mūsų visuomenės laimė nors kiek rūpi?

- Man tenka kalbėtis su konkrečiu žmogumi, o ne su visuomene. Visuomenė - amorfiška masė, kurią sudaro labai skirtingų individų visuma. Kaip galima ieškoti bendros laimės formulės visai visuomenei, jeigu visuomenės narių ir tikslai, ir lūkesčiai, ir blogio bei gėrio sampratos, net ir tos pačios laimės apibrėžimai nesutampa? Todėl, kai kalbu su konkrečiu žmogumi, turiu apie ką kalbėtis, o kalbėjimas su visuomene būtų abstraktus mano postringavimas.

Jei atkreipte dėmesį, kalbėtis su visuomene vis bando mūsų politikai, bet vis patiria fiasko, nes savo kalboje vartodami žodį „visuomenė“ jie pamiršta tą visuomenę sudarančius konkrečius žmones ir konkrečius jų poreikius.

Minėjot J.Basanavičių, tautos vienijimą, brolystės ir seserystės dvasios puoselėjimą Lietuvoje... Na taip - buvimo su tauta, buvimo visuomenės dalimi pojūtis išties padeda žmogui pasijusti saugiau, savąjį gyvenimą įprasminti, nesijausti vienišam... Tai svarbu, tačiau tautai ir valstybei vienyti yra būtinas šventas tikslas, kuris nuoširdžiai rūpėtų visiems. J.Basanavičius ir jo laikų Lietuva tą šventąjį tikslą turėjo - prikelti iš griuvusių savąją valstybę. O kur tas ar bet koks kitas šventas tikslas šiandien?..

Manau, nuo čia ir reikėtų pradėti - šiandien Lietuvoje juntama bendro vardiklio stoka, visi žvelgiame ir žingsniuojame skirtingomis kryptimis. Be abejo, tikiu, kad visi mes savajai Tėvynei norime gerovės, ir, kiek įmanoma, stengiamės ją kurti, bet bendros krypties mums nė nebando parodyti. Kodėl? Todėl, kad šiandieninė Lietuvos valstybė jos nė neturi.

Manau, būtent dėl žvalgymosi į skirtingas puses ir bendros krypties neturėjimo ir atsiranda beprasmybės, nesaugumo, nestabilumo, neteisingumo pojūtis, kurį kiekvienas daugiau ar mažiau patiriame.

- O ar tarp valstybės galvų neturėtų egzistuoti institucija ar bent vienas žmogus, kuriam visi šie dalykai rūpėtų, kurio misija būtų rūpintis idėjinio valstybės turiniu ir visuomenės dvasios sveikata?

- Žinoma, būtų gerai, jei tarp Lietuvos vadovų atsirastų išmintingų žmonių, kuriems rūpėtų visuomenės egzistencinės ir psichologinės problemos, kurie valstybės tikslus gebėtų pamatyti gilesniame nei vien politiniame ar ekonominiame kontekste. Tačiau jei kalbame apie instituciją, užsiimančią psichologine pagalba valstybei, tai tokios, manau, tikrai nereikia - visa, ko ten viršuje išties trūksta, tai sveiko proto, o ar tas pro-

Stokojame teisingumo ir sveiko proto

tas ekonomisto, ar teisininko, ar mediko - nėra taip svarbu, svarbios konkrečių valdžioje esančių žmonių vertybinės ir moralinės intencijos.

Klausiate, kodėl mums nepavyksta tokių išsirinkti į valdžią? O todėl, kad pirmiau balsuojame, o tik tada imame domėtis, kas yra tas, kuriam savąjį balsą atidavėme.

- Ir todėl beieškančių psichologinės pagalbos pacientų šiandien Lietuvoje nepalyginti daugiau netgi nei sovietiniais laikais?

► Gyvename postmoderniu laiku, kai stengiamasi ne paminklus kurti, o juos griauti. Štai taip ir yra, kad turėtus autoritetus mes skubiai nuvainikavome, o naujų neatsiranda

- Psichologo darbą dirbu jau keturias dešimtis metų, tad palyginti - nesunku. Taip, psichologo pagalbos išties šiandien ieško daug daugiau žmonių nei anuomet. Bet, manau, tai yra teigiamas ženklas, labiau rodantis mūsų visuomenės sveikimą, o ne atvirkščiai. Šitai byloja apie didėjantį pasitikėjimą kitu žmogumi, tikėjimą galimybe vienas su kitu atvirai bendrauti. O juk didesnis atvirumas - tai galimybė savaisiais rūpesčiais ir savąja našta dalytis su kitais. Nuo pasitikėjimo vienas kitu pradeda rasti ir visuomenę jungiantys saitai. Čia glūdi ir jūsų minėtos brolystės ir seserystės dvasios daigai. Juk sunkią valandą gelbstinčiu psichologu, gebančiu išklausti ir norinčiu padėti, ne tik galėtume, bet ir privalėtume išmokyti pabūti vienas kitam.

Be to, žmogaus kreipimasis pagalbos visada byloja ir apie jo ryžtą keisti savo gyvenimą, taigi - apie didėjantį sąmoningumą.

- Vis dėlto, žvelgiant į emigruojančio jaunimo masę, nepanašu, kad Lietuvą jos visuomenė matytų kaip laimės oazę - vietą, kurioje norėtų gyventi ir auginti vaikus. Nemanau, kad viską lemia tik atlyginimų dydis ir ekonominės sąlygos.

- Kalbant apie emigraciją nereikia pa-

miršti, kad ilgą laiką Lietuvos žmonės tiesiog neturėjo galimybės išvažiuoti kitur, mėginti daugiau užsidirbti ar įsikurti... Manau, jei tokia galimybė būtų buvusi sovietiniais laikais, susigundžiusių emigruoti tikrai nebūtų buvę mažiau, nei emigruoja šiandien.

Be abejo, lemia ne tik ekonominės sąlygos. Anokia čia paslaptis, jog daugelis išvažiuoja iš Lietuvos todėl, kad pasigenda mūsų šalyje teisingumo. Daugeliui neatrodo teisinga, kad net ir labai gerai, labai daug dirbdamas žmogus čia negali užsidirbti normaliam pragyvenimui. Juolab kad jie mato

šalia savęs pertekliuje gyvenančius žmones, užsiimančius niekine veikla.

Taigi žmonės iš mūsų šalies gena nuoskaudos dėl neteisybės bei sveiku protu paaiškinamos tvarkos ilgesys.

Nereikia pamiršti ir to, kad gyvename intensyvių virsmų laiku, kuris kiekvienam iš mūsų yra kupinas iššūkių. Neįtikėtinai tempais tobulėjančios technologijos, prie kurių nė nespėjame įprasti, su kuriomis žmonių gyvenimai tiesiog nespėja žengti koja kojon.

Arba - globalizacija... Išmokyti gyventi neapibrėžtumo sąlygomis žmonijai nėra lengva. Tai yra iššūkis be išimties visiems, tačiau mažų, nacionaliniu pagrindu atsikūrusių valstybių, tokių kaip Lietuva, žmonėms su juo susidoroti, suprantama, yra ir bus dar sunkiau, nes radikaliausiai teks perkainoti vertybes, anksčiau teigiamais vadintiems reiškiniams ir sąvokoms teks įprasti priskirti minuso ženklą...

Žmogaus psichika yra lanksti, visko galima išmokyti ir prie visko galima priprasti. Tačiau reikės dar išmokyti ir asmeninės atsakomybės. Išmokyti pasirinkti, apibrėžti save, išmokyti pačiam savimi pasirūpinti.

- Pas jus ieškoti pagalbos ateina žmonės, kurie jau patys suprato, kad jų dvasinė sveikata nėra gera. Kaip manote,

kas turėtų dirbti prevencinį darbą, idant žmonių paciento kėdėje ilgainiui atsидurtų vis mažiau? Ar mokykla neturėtų paruošti vaikų gyvenimui ir psichologiniu aspektu?

- O kas yra mokykla? Tai - mokytojai. Ir jūs turėtote mokytojų, kuriuos minite su pagarba, ir aš tokių turėjau... Tai štai - kol tokių mokytojų Lietuvos mokyklose bus mažuma, kol dominuos mokytojai, teišdėstantys tik tai, kas reikalinga dėl pažymio, niekas nepasikeis.

Į mokyklas turi ateiti nauja pasiaukojusių mokytojų karta, kuriai rūpėtų ne ataskaitos, o bręstančių asmenybių ateitis. Ir tokie mokytojai būtinai ateis, nes akivaizdu, kad šiandieninė švietimo sistema visiškai neatitinka gyvenimo, vykstančio už mokyklos langų. Tik štai - tokiems pasikeitimams reikia laiko. Negalime juk sakyti, kad į gerąją pusę niekas nesikeičia, bet turime suprasti, kad darbo atkuriant savąją valstybę dar labai daug.

Tačiau esminis faktorius, ugdantis jauną žmogų, vis dėlto yra ne mokykla, o šeima. Jeigu šeimoje esama tvirto pamato - jokia mokykla jo nesugriaus, o jei jokio pamato nėra - jokia mokykla jo neatstos.

- Ir dar vienas aspektas - dvasinis žmogaus ugdymas. Jeigu su tikėjimu, su dvasios ganytojais šiandien Lietuvoje būtų viskas gerai, psichologinės pagalbos kabinetai būtų apskritai nereikalingi?

- Nesutinku. Dvasiškių misija - žmonių sielų išganymas, o psichoterapeutų - sielų gydymas. Taigi labiau turėtume jaustis kolegoms nei konkurentais.

Manau, žmonės taip pat ir bažnyčioje ieško ir randa pagalbos. Kodėl visuotinai to neįjuntame ir kodėl kreiptis pagalbos į dvasiškius šiandien daugeliui neatrodo tikslinga, manau, galima būtų paaiškinti autoritetų stoka. Gyvename postmoderniu laiku, kai stengiamasi ne paminklus kurti, o juos griauti. Štai taip ir yra, kad turėtus autoritetus mes skubiai nuvainikavome, o naujų neatsiranda. Taip pat ir bažnyčioje. Juk turėjome tokias asmenybes kaip Tėvas Stanislovas, monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Jie buvo Lietuvos visuomenės autoritetais juk ne tik religijos srityje. Šiandien tokio ryškio asmenybių neturime. Blietka viltis ir laukti, kad jų užaugs.

Pasaulio katalikų spauda Vatikane (1936-1937)

Lietuvos katalikų spaudos ekspozicija. XXXII salė

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje netikėtai suradau menkai tyrinėtą didelės apimties dokumentų rinkinį, atspindintį Lietuvos katalikų ir pasaulietinės spaudos raidą nuo 1832 iki 1935 metų.

Tyrinėjant fondo dokumentus, paaiškėjo šio rinkinio sudarymo priežastis: 1935 metais Lietuva sulaukė iš Vatikano kvietimo 1936 metais dalyvauti Pasaulinės katalikų spaudos parodoje. Šis kvietimas buvo priimtas, teigiant, kad „mūsų tautai ir kraštui yra gyvo reikalo reprezentuoti tarptautinėje manifestacijoje“.

Igyvendinant šį projektą, t.y. įrengiant Lietuvos tautinį skyrių, arkivyskupas metropolitas Juozas Skvireckas sudarė organizacinį komitetą: pirmininkas prelatas kun. Adomas Dambrauskas-Jakštas, vicepirmininkas ir išdininkas Kauno kunigų seminarijos rektorius doc. kun. Pranas Penkauskas, sekretorius dr. kun. Juozas Leimonas.

Pirmą kartą XX amžiuje rengiamos Pasaulinės katalikų parodos iniciatyva kilo 1933 m. pirmajame katalikų žurnalistų kongrese Romoje. Buvo svarstoma, kad reikėtų surengti parodą Vatikano dienraščio „Osservatore Romano“ 75-mečiui paminėti. Tačiau po metų ši idėja išaugo ir išsiplėtė į Pasaulinės katalikų spaudos parodos rengimo projektą. Popiežius Pijus XI šiam projektui pritarė. Buvo sudarytas tvarkomasis komitetas (pirmininkas Della Torre), kuris įsipareigojo 1935 metų pavasarį atidaryti parodą.

Kokie buvo šio išskirtinio rengimo tikslai?

Visų svarbiausias tikslas - parodyti, kas nuveikta atskiruose kraštuose katalikiškos spaudos baruose, įvardyti šios spaudos padėtį, perspektyvas ir kt. Tai parodai Vatikane buvo pastatytas pastatas. Sudarytas ekspozicijos planas 63 eksponuojamoms iš 45 valstybių ir kraštų. Lietuvai skirta XXXII salė, užimanti 25 kvadratinis metrus.

Ekspozicija padalyta į tris sekcijas: bendroji, sisteminė, tautinė. Didžiąją ekspozicijos dalį užėmė Vatikano parengta paroda - katalikų spaudos statistika pasaulyje, jos vaizdas ir perspektyva. Kiekvienos šalies tautiniai komitetai parengė savo reprezentacines parodas.

Kaip sekėsi organizuoti darbą Lietuvos tautiniam komitetui?

Sunkiai. Išlaidų sąmata siekė daugiau kaip 12 800 litų. Nesulaukta lėšų iš URM ir Švietimo ministerijos. Kun. Macevičius už parodos projekto sudarymą prašė mokėti ne tik dienpinigius, bet ir autorinį atlyginimą - už vieno mėn. darbą 250 litų. Teko šio asmens paslaugų atsisakyti. Pirmą Lietuvos projektą Vatikano tvarkomasis komitetas atmetė. Teko naujai projektuoti. Dėl lėšų trūkumo komitetas negalėjo kviesiti įžymių architektų parengti projektą ir įrengti ekspoziciją, tad viskas - stendai, diagramos ir kita parodos įranga - buvo gaminama Kaune. Naują projektinį ekspozicijos darbą buvo pasiūlyta atlikti dailininkui Adolfui Valeškai. Jam talkino Rimtas Kalpokas, Antanas Kairys, Viktoras Andriūšis.

Teko sparčiai dirbti, nes 1935 metų lapkričio 1 dieną Vatikano tvarkomajam komitetui reikėjo pateikti eksponatų sąrašus, projektinį eskizą.

Klausimas: kokia medžiaga buvo atrinkta parodai? Kaip sekėsi šis vienas iš sunkiausių šio projekto darbų?

Sekėsi gerai. Tautinis komitetas dirbo sutartinai. Paraginti Tautinio komiteto pirmininko kun. Adomo Dambrausko-Jakšto, Lietuvos vyskupijų - Panevėžio, Telšių, Kai-

► Lietuvos ekspozicijos vaizdas

šiadorių, Vilkaviškio - vyskupai lėšomis prisidėjo prie parodos rengimo. Kiekviena kurija paskyrė įgaliotąjį asmenį prie Tautinio komiteto. Buvo prašoma aukoti bent po 1000 litų, o vėliau - 300 litų, nes kiekvienas Pasaulinės katalikų spaudos parodos dalyvis privalėjo mokėti 100 litų arba nuo 1935 metų - 50 litų nario mokesčių. Romoje gyvenantis kun. K.Rėklaitis savo lėšomis taip pat prisidėjo prie parodos rengimo, buvo organizacinio komiteto tarpininkas tarp Kauno ir Vatikano. Didelį dėmesį skyrė parodos rengimo darbui ir Lietuvos atstovas prie šv.Sosto dr. K.Graužinis, diplomatas V.Čarneckis, URM politikos departamento direk-

prietelius“, „Mūsų laikraštis“. Vienuolių tėvų jėzuitų, marijonų leidiniai: „Misijos“, „Žvaigždė“, „Žvaigždutė“ ir „Šaltinis“, „Šaltinėlis“, „Marijampolės parapija“. Moterų draugijos - žurnalas „Moteris“, Vilniaus lietuvių katalikų spauda: „Vilniaus rytus“, „Vilniaus aušra“ ir kt. Eksponuotos bibliografinės knygos: Daukšos „Postilė“, Mažvydo „Katekizmas“, vysk. M.Valančiaus raštai, vysk. J.Skvirecko Šventojo Rašto vertimas ir kt. Taip pat išsiųsta dail. Pauliaus Galaunės knyga apie lietuvių meną, iš Amerikos gauta spauda, kurią atrinko kun. Ignas Albanavičius, Antanas Miliukas, Matas Zujus ir kt.

► Kvietimas 1936 m. dalyvauti Pasaulinės katalikų spaudos parodoje buvo priimtas, teigiant, kad „mūsų tautai ir kraštui yra gyvo reikalo reprezentuoti tarptautinėje manifestacijoje“

Klausimas: ar iš tiesų taip sklandžiai sekėsi surengti parodą?

Dokumentų analizė leidžia teigti, kad buvo nemalonių ir ginčytinų sprendimų, dėl kurių teko prašyti diplomatų pagalbos. Pavyzdžiui, kilo nesutarimas dėl rodomo Lietuvos žemėlapi. Vatikano tvarkomasis komitetas nurodė jį nukabinti. Kokios priežastys? Žemėlapyje buvo pažymėtas Vilniaus kraštas kaip „Lituania occupata“. Lenkijos atstovas Vatikane monsinjoras Aleksandras Meištavičius prieštaravo ir Tvarkomasis komitetas pasiūlė vietoj Lietuvos žemėlapi padaryti stendą su užrašu „Territoria di Vilna“ ir išbraukti kaimyninių

valstybių pavadinimus „Polonia, Germania, Lettonia“. Lietuvos katalikų veikimo centro vyriausioji valdyba lietuvių katalikiškos spaudos vardu 1936 04 18 įteikė memorandumą Vatikano valstybės sekretoriui, Lietuvos atstovas prie šv.Sosto dr. K.Graužinis kreipėsi į monsinjorą D.Tardinį padėti išspręsti kilusį ginčą. Pokalbio metu K.Graužinis dėstė, kad paroda rengiama Tautinio komiteto patvirtinta nuostata ir kad Vilniaus krašto nuo lietuvių skyriaus atskirti niekaip negalima. Viena bėda dar ne bėda. 1936 04 25 dr. K.Graužinis rašė korespondenciją į URM, pažymėdamas, kad lietuvių skyriaus salėje vyrauja netvarka, keliama Tvarkomojo komiteto kompromisiniai reikalavimai. Į tai greit reagojo URM politikos departamento direktorius Juozas Urbšys. 1936 05 04 rašte kun. kauninkui Penkauskui rašė: „Remdamasis pasikalbėjimu telefonu pranešu, kad mūsų atstovas prie šv.Sosto mus informuoja štai taip: Dalla Torre peržiūrėjęs paruoštas diagramas reikalauja, kad ant trijų diagramų vietoj „Lituania occupata“ būtų užrašyta „Territoria di Vilna“; be to, diagramoje „Territorija ir gyventojai“ būtų nuimti kaimyninių valstybių Polonia, Germania ir Lettonia pavadinimai.“

1936 metų gegužės 10 dieną dr. K.Graužinis su grifu „Slaptai“ rašė URM korespondenciją, kad tą dieną iš pat ryto Vatikano parodos komiteto sekretoriui buvo pranešta, kad Lietuva dalyvaus parodoje. Diplomatas rašė, ką išvydo apsilankęs parodų salėje: „Mūsų paviljonas buvo panaikintas ir pro jį išverstos koridoriaus sienos. Tokiu būdu mūsų paviljonas atidaryme nefigūruos, panašiai kaip dar neįrengti Kanados ir kinematografijos paviljonai. Tuojaus po parodos atidarymo (gegužės 12 d. - aut. past.) pradėsime mūsų paviljono įrengimo darbus pagal telegramoje duotus nurodymus.“

Susidariusią nemaloniją padėti skubiai aptarė Tautinio komiteto nariai. 1936 metų gegužės 2 ir 6 dienomis buvo sušaukti du posėdžiai. Gegužės 2 dienos posėdžio protokolą pasirašė P.Penkauskas, J.Keliuotis, dr. Ignas Skrupskelis, A.Valeška, J.Grušas. Visi dalyviai nutarė, kad reikia Lietuvos žemėlapi neeksponuoti, o jį pakeisti atskiromis diagramomis, vaizduojančiomis katalikų spaudos centrus drauge su Vilniumi ir Seiniais. Gegužės 6 dienos protokolą pasirašė dr. Ignas Skrupskelis. Nutarta į Vatikaną išsiųsti vieną iš dviejų - vysk. M.Reinį arba prof. K.Pakštą.

Dokumentų analizė leidžia daryti prielaidą, kad į Vatikaną išvyko prof. Kazys Pakštas. 1936 10 24 K.Pakštas publikavo savo įspūdžius iš Vatikano dienraštyje „XX amžius“. 1938 02 17 dr. K.Graužinis korespondencijoje Pasaulio katalikų spaudos parodos Vatikane Lietuvių skyriui organizuoti komitetui rašė, kad dėkoja už gautą knygele „Sala Lituano“. Ir kad jam „tikrai malonu, kad, eidamas savo pareigas, galėjau prisidėti prie šio mūsų skyriaus suorganizavimo, pašalinamas lenkų intrigų išskeltas politines kliūtis mūsų dalyvavimui šioj parodoj“.

1936 metų gegužės 31 dieną paroda buvo atidaryta. Joje apsilankė popiežius Pijus XI ir kiti garbūs svečiai.

Pasaulio katalikų spaudos paroda Vatikane sulaukė gero įvertinimo. Jos veikimo laikas buvo pratęstas iki 1937 metų gegužės 31 dienos. Lietuvos ekspozicijos stendai, nuotraukos, kopytėlė, juostos ir spaudos pavyzdžiai buvo sudėti į vieną dėžę (400 kg) ir išgabenti laivu iš Neapolio į Klaipėdos uostą, o iš jo į Kauną. Siuntinį priėmė Bažnytinio meno muziejus.